

ارزیابی برنامه درسی هنر دوره ابتدایی (نقاشی، کاردستی و خوشنویسی) از دیدگاه مدیران و دانش‌آموزان در منطقه یک تهران

حسن شرفی^۱

چکیده

برنامه درسی هنر دوره ابتدایی در میان سایر برنامه‌های درسی، در اجرا با دشواری‌های متفاوتی مواجه است، از یک سو اغلب پژوهش‌ها به‌طور عمده بر کاستی‌های اجرای فعالیت‌ها و محتوای برنامه درسی هنر متمرکز است و از سوی دیگر یک نقشه جدید راهنمای برنامه درسی هنر، تا زمانی که مشکلات مربوط به پشتیبانی‌های اجرایی وجود دارد، بیان‌گویی برای تغییر واقعی آموزش و بهبود کیفیت آن نخواهد بود، چه بسا برنامه درسی قدیم هم که به لحاظ بضاعت علمی آن موقع تهیه می‌شد به خاطر مسائلی اجرایی آن، عقیم می‌ماند.

در برنامه هفتگی مدارس، زنگ هنر یک فرصت اساسی است که به ویژگی‌های حاصل از ارضای نیازهای شناختی و عاطفی کودکان دبستانی امکان ظهور می‌دهد؛ در این باره مرییان پرورشی مدارس در بر طرف کردن موانع بهبود کیفیت زنگ هنر و فعالیت‌های در نظر گرفته شده خارج از کلاس توانایی‌های قابل ملاحظه‌ای از خود نشان داده‌اند. از این‌رو، روشن کردن

نقش معاونت پرورشی در یاری رساندن آموزش عمومی می‌تواند یکی از دلایل احیای آن با هدف بهبود کیفیت آموزش باشد. با جستجوی این چشم‌انداز تازه و رویکرد تلفیقی، انتظار می‌رود پشتیبانی‌های اجرایی برنامه درسی هنر، با قوت و دقت بیشتری صورت گیرد.

بنابراین حقایق و رهنمودهای این نوشتار و پژوهش‌های وابسته به آن می‌تواند به طور عام به عنوان نقشه کاربردی برای مدیران آموزش و پرورش کشور و بخصوص در خود منطقه مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: برنامه‌درسی هنر (نقاشی، کاردستی و خوشنویسی)؛ دوره ابتدایی؛ مرکز

فعالیت‌ها و محتوای برنامه‌های درسی هنر

مقدمه

هنر مقوله‌ای است که با احساس آدمی سروکار دارد، و نشانگر مهارت و توانایی ویژه‌ای است که هنرمند سعی می‌کند تا نوعی از احساس زیبایی را منتقل کند. یک نفر نقاش درخت را می‌بیند و می‌خواهد آن را به تصویر بکشد. در این خصوص این درخت است که به نقاش الهام می‌بخشد تا یک اثر هنری بیافریند. البته خدا و انسان و عقاید هم می‌تواند الهام‌بخش هنرمند باشد. وقتی که منبع الهام مشخص شد، حواس و احساس هنرمند برای خلاقیت هنری تحریک شده و به کار می‌افتد. علاوه بر آن هنر می‌تواند رشد توانایی کودک را در مشاهده و شناخت نیروهای حیاتی در طبیعت و خود آنها را مورد توجه قرار دهد.

کودکان دبستانی باید بتوانند مهارت‌های پایه را فرا گیرند، نیازها و خواسته‌های خود را به دیگران بفهمانند و اندیشه‌ها و احساسات دیگران را نیز بفهمند و در ایجاد ارتباط انسانی و

روابط عاطفی با دیگران و فرصت‌های بیشتر یادگیری، فراگرفتن مهارت‌های حرکتی و برخورداری از نشاط و شادمانی موفقیت کسب نمایند و به این وسیله قادر به رشد شخصیت و قدرت آفرینندگی خود باشند. در این باره فعالیت‌ها و محتوای برنامه‌های درسی هنر نخستین گامی است که در جهت آموزش مهارت‌های اساسی برداشته می‌شود و نیز موقعیت‌های یادگیری پرباری را برای همه آنها فراهم می‌سازد. (۱)

درس هنر، فرصتی را برای پرورش حس زیبایی‌شناسی و خلاقیت و تسهیل یادگیری دروس دیگر، بیان آزادانه احساسات، کشف مشکلات عاطفی و رفتاری، ابراز وجود و ارائه تجربه‌های شخصی، تلطیف کردن عواطف، تشریح مساعی فکری، توسعه ارزش‌ها و نظایر آن فراهم می‌آورد. (۲)

مشکلات آموزش هنر در مدارس ابتدایی بخشی از مسایل آموزش عمومی، که در درجه اول اجرای برنامه درسی هنر و در درجه دوم طراحی آن است. شناسایی مسایل و راه‌کارهای مربوط به آن را می‌توان به عنوان چشم‌انداز تازه‌ای بخصوص در بکار بستن آن تلقی کرد، بنابراین از سطح کلاس تا سطوح حوزه ستادی (دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی و دفتر آموزش عمومی) را شامل می‌شود؛ جا دارد موجبات اصلاح و بهبود اجرای برنامه درسی هنر به ویژه در دوره ابتدایی فراهم شود. از این رو در این پژوهش به چگونگی اجرای فعالیت‌ها و محتوای درس هنر (نقاشی، کار دستی و خوشنویسی) دوره ابتدایی پرداخته می‌شود.

بیان مسأله

در سایه پرورش تفکر و تخیل انسان اندیشه و هنر جدید تولید می‌گردد. با فهم معنای مستتر در تولید هنری با ویژگی‌های پیش گفته، احساس شوق، شغف و رضایت درونی حاصل می‌شود.

دیویی^۱ معتقد است بازنمایی مفاهیم در قالب هنر کمتر از فرایند حل مسأله نیست. در نظام آموزشی حل مسأله دارای یک پاسخ صحیح هست اما در پرورش استعداد های هنری، چندین پاسخ صحیح می‌تواند باشد. از این رو قابلیت‌های دانش‌آموزان می‌بایستی به رسمیت شناخته شود و برخورد گزینشی در این باره قابل توجه نیست (۳)، حتی گزینش‌های صحیحی هم که انجام گرفته است، به خوبی اجرا نمی‌شود (۴). بنابراین برنامه‌ریزان درسی در طراحی برنامه‌ها لازم است به این مهم توجه داشته باشند.

رها نمودن نقش محوری هنر در آموزش به‌طور عام و در زنگ هنر به‌طور خاص از یک سو شیوه طبیعی و تجربی در یادگیری را از کودکان می‌گیرد (۵) و از سوی دیگر شفاف نساختن این سؤال که چرا هنر را در آموزش و پرورش تدریس می‌کنیم؟ موجب می‌شود از ویژگی‌های حاصل از انتظار این درس، غافل شویم.

اغلب معلمان دوره ابتدایی، آموزش‌های لازم ضمن خدمت و قبل از آن را برای درس هنر فرا نگرفته‌اند و یا مدرسان این دوره‌ها نتوانسته‌اند مطابق با برنامه درسی هنر تغییرات لازم

را در آنها ایجاد نمایند، همچنین نظارت و راهنمایی‌های آموزشی در این درس صورت نمی‌گیرد(۶). در این راستا تحقیقات دیگر هم به‌طور عمده نشانگر همین مسایل می‌باشد.

با بررسی کمبودهای آموزشی در این درس و برآورده کردن آن، به نتایجی دست می‌یابیم که تصویر کلی از برنامه درسی هنر به دست می‌دهد، هرگاه این نتایج را با نتایج برنامه درسی کلاس یا ساعت درس هنر موجود مقایسه کنیم، میزان حسن تأمین این کمبودها در برنامه بدست می‌آید.

نداشتن نقشه کاربردی برنامه درسی هنر در سطوح برنامه‌ریزی و اجرایی بالاتر موجب شده است که خود مناطق آموزشی برای کاهش و رفع موانع در سطح منطقه‌شان توجه بیشتری به مسایل شناسایی شده داشته باشند. مرکز فعالیت‌ها و محتوای برنامه‌های درسی هنر آموزش و پرورش منطقه یک تهران تلاشی را در این راستا آغاز نموده است (۷). لذا برای اصلاح و بهبود برنامه درسی هنر موجود و همچنین انطباق هرچه بیشتر برنامه‌های آموزش هنر طرح‌ریزی شده دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی با برنامه‌های اجرا شده، اقدام به این ارزیابی نموده است.

هدف تحقیق

بررسی و شناسایی مسایل اجرای فعالیت‌ها و محتوای برنامه درسی هنر دوره ابتدایی

اهداف ویژه

۱- اطلاع از کیفیت اجرای فعالیت‌های هنری در درس هنر

- ۲- دستیابی به اطلاعات لازم درباره میزان موفقیت برنامه‌های مرکز فعالیت‌ها و محتوای برنامه‌های درسی هنر (وابسته به آموزش و پرورش منطقه یک تهران).
- ۳- شناسایی کمبودهای آموزشی و نیازهای معلمان در درس هنر
- ۴- آگاهی از فعالیت‌های عمده در درس هنر و نظرات دانش‌آموزان در این باره

سؤال های تحقیق

- ۱- وضعیت اجرای فعالیت‌های هنری در ساعات درس هنر چگونه است؟
- ۲- کدام برنامه‌های مرکز فعالیت‌ها و محتوای برنامه‌های درسی هنر منطقه موفق بوده است؟
- ۳- کمبودهای آموزشی و نیازهای معلمان در هنر کدامند؟
- ۴- دیدگاه و یا نظرات دانش‌آموزان درباره فعالیت‌های ساعات درس هنر چیست؟

جامعه آماری، حجم نمونه و روش آن

- جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه دانش‌آموزان و مدیران ابتدایی منطقه یک تهران در سال تحصیلی ۸۲-۸۱ است. آمار کل دانش‌آموزان منطقه ۲۷۴۲۳ نفر بوده است. از این تعداد ۱۴۰۹۷ نفر پسر (۵۱/۴۰ درصد) و ۱۳۳۲۶ نفر دختر (۴۸/۵۹ درصد) است. برای کلیه مدارس ابتدایی (۱۴۶ آموزشگاه) پرسش‌نامه خاص جهت مشخص کردن کیفیت فعالیت‌ها و محتوای برنامه‌های درسی زنگ هنر ارسال گردید.

- پرسش‌نامه‌های برگشتی که نصف کل مدارس را شامل می‌شود، زمینه‌یابی و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. به منظور دست‌یابی به پایایی پرسش‌نامه از آزمون آلفای کرانباخ استفاده شد و عدد آلفا، $83/52$ درصد بدست آمد و پرسشنامه با اطمینان لازم اجرا گردید.

تجزیه و تحلیل نتایج

به منظور بررسی و تحلیل نتایج ارزیابی وضعیت برنامه‌های آموزش هنر از دیدگاه مدیران مدارس ابتدایی منطقه یک تهران، از آزمون دو جمله‌ای نسبت^۱ استفاده شده است (۸). نتایج براساس نظر مدیران مدارس در دو گروه کمتر یا مساوی ۲ (وضعیت غیرمطلوب) و بیشتر از ۲ (وضعیت مطلوب) طبقه‌بندی گردید.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

ارزیابی وضعیت برنامه‌های آموزشی و درسی هنر مدارس ابتدایی در منطقه یک تهران

رتبه	Mean (۱-۳) میانگین	ضعیف (۱)		متوسط (۲)		خوب (۳)		عنوان	ردیف
۳	۲/۸۴	۳	۴/۳	۵	۷/۱	۶۲	۸۸/۶	قرار گرفتن ساعت درس آموزش هنر در برنامه هفتگی مدرسه	۱
۴	۲/۸۰	۱	۱/۴	۱۲	۱۷/۱	۵۷	۸۱/۴	اجرای آموزش هنر در زنگ هنر	۲
۱۴	۲/۵۴	۱۲	۱۷/۱	۸	۱۱/۴	۴۹	۷۰	شرکت نماینده برنامه های آموزشی و درسی هنر مدرسه در کارگاه آموزش هنر (برنامه مرکز)	۳
۱۲	۲/۵۹	۷	۱۰	۱۵	۲۱/۴	۴۸	۶۸/۶	احیای فضاهای غیر قابل استفاده در مدرسه برای به نمایش گذاشتن آثار هنری دانش آموزان (برنامه مرکز)	۴
۱	۲/۸۹	-	-	۸	۱۱/۴	۶۲	۸۸/۶	نقاشی کردن دانش آموزان در ساعت هنر	۵
۹	۲/۶۴	۴	۵/۷	۱۷	۲۴/۳	۴۹	۷۰	انجام فعالیت های کاردستی در زنگ هنر	۶
۱۳	۲/۵۹	۸	۱۱/۴	۱۳	۱۸/۶	۴۹	۷۰	انجام خوشنویسی در ساعت هنر	۷
۷	۲/۶۹	۳	۴/۳	۱۶	۲۲/۹	۵۱	۷۲/۹	فضای کلی مدرسه که نشانگر اهمیت دادن به هنر باشد	۸
۲	۲/۸۶	۱	۱/۴	۸	۱۱/۴	۶۱	۸۷/۱	نظر دانش آموزان درباره نقاشی کردن در ساعت هنر	۹
۶	۲/۷۶	۴	۵/۷	۹	۱۲/۹	۵۷	۸۱/۴	نظر دانش آموزان درباره ساختن کارهای دستی در ساعت هنر	۱۰

۱۵	۲/۴۸	۶	۸/۶	۲۴	۳۴/۳	۳۹	۵۵/۷	نظر دانش‌آموزان درباره خوشنویسی در ساعت هنر	۱۱
۱۸	۲/۲۹	۱۴	۲۰	۲۱	۳۰	۳۴	۴۸/۶	برگزاری نمایشگاه تجهیزات مورد نیاز در تدریس آموزش هنر در مدرسه (برنامه مرکز)	۱۲
۸	۲/۶۸	۵	۷/۱	۱۲	۱۷/۱	۵۲	۷۴/۳	تهیه آلبوم هام آثار هنری دانش‌آموزان (برنامه مرکز)	۱۳
۱۷	۲/۳۴	۱۴	۲۰	۱۸	۲۵/۷	۳۸	۵۴/۳	در دسترس قرار دادن کتاب‌های کمک آموزشی هنر مخصوص معلمان	۱۴
۱۹	۲/۲۰	۱۹	۱/۲۷	۱۷	۲۴/۳	۳۳	۴۷/۱	در دسترس قرار دادن کتاب‌های کمک آموزشی هنر مخصوص دانش‌آموزان	۱۵
۱۰	۲/۶۳	۳	۴/۳	۲۰	۲۸/۶	۴۷	۶۷/۱	توجه به آموزش خط تحریری نستعلیق در مدرسه (برنامه مرکز)	۱۶
۲۰	۱/۵۷	۴۰	۱/۵۷	۱۶	۲۲/۹	۱۱	۱۵/۷	نشان دادن فیلم‌های آموزشی هنر به دانش‌آموزان (محل تهیه فیلم: دفتر تکنولوژی آموزشی وزارت آموزش و پرورش)	۱۷
۱۶	۲/۳۵	۱۴	۲۰	۱۷	۲۴/۳	۳۸	۵۴/۳	بازدید دانش‌آموزان از نگارخانه ها و موزه‌ها و نمایشگاه‌های هنر	۱۸
۵	۲/۷۸	۱	۱/۴	۱۳	۱۸/۶	۵۵	۷۸/۶	ارزشیابی اصولی از فعالیت‌های هنری دانش‌آموزان	۱۹
۱۱	۲/۶۰	۵	۷/۱	۱۷	۲۴/۳	۴۶	۶۵/۷	اطلاعات آموزشی و آگاهی معلمان از آموزش هنر به دانش‌آموزان	۲۰
-	۲/۵۴	-	-	-	-	-	-	وضعیت کلی برنامه (میانگین ۲۰ مورد فوق)	۲۱

سؤال اول: وضعیت قرار گرفتن درس آموزش هنر در برنامه هفتگی مدارس

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی داری
نامطلوب	۸	۰/۱۱۴۳	۱/۵	۰/۰۰۰۰
مطلوب	۶۲	۰/۸۸۵۷	-	-
جمع	۷۰	۱	-	-

مشاهده می شود که بیشتر مدیران مورد مطالعه (۶۲ نفر = ۸۸/۵۷ درصد) وضعیت قرار گرفتن درس آموزش هنر را در برنامه هفتگی مطلوب دانسته اند.

آزمون دو جمله ای با اطمینان بالاتر از ۹۹ درصد ($P=۰/۰۰۰۰۰$) اختلاف دو گروه را معنی دار نشان می دهد. چنین نتیجه گرفته می شود که وضعیت قرار گرفتن ساعت درس هنر در برنامه آموزشی و درسی مدارس خوب است.

سؤال دوم: وضعیت اجرای آموزش هنر در زنگ هنر

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی داری
نامطلوب	۱۳	۰/۱۸۵۷	۱/۵	۰/۰۰۰۰
مطلوب	۵۷	۰/۸۱۴۳	-	-
جمع	۷۰	۱	-	-

مشاهده می شود که بیشتر مدیران مورد مطالعه (۵۷ نفر = ۸۱/۴۳ درصد) وضعیت اجرای

آموزش هنر در زنگ هنر را مطلوب دانسته اند.

آزمون دو جمله‌ای با اطمینان بالاتر از ۹۹ درصد ($P=۰/۰۰۰۰$) اختلاف دو گروه را معنی‌دار نشان می‌دهد. بنابراین وضعیت اجرای آموزش هنر در ساعت هنر و در برنامه آموزشی و درسی مدرسه رضایت‌بخش بوده است.

سؤال سوم: شرکت کردن نماینده برنامه‌های آموزشی و درسی هنر مدرسه در کارگاه

آموزش هنر (برنامه مرکز)

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی‌داری
نامطلوب	۲۰	۰/۲۸۹۹	۰/۵	۰/۰۰۰۷
مطلوب	۴۹	۰/۷۱۰۱	-	-
جمع	۶۹	۱	-	-

مشاهده می‌شود که بیشتر مدیران مورد مطالعه (۴۹ نفر = $۷۱/۰۱$ درصد) وضعیت شرکت کردن نماینده برنامه‌های آموزشی و درسی در کارگاه آموزشی هنر را مطلوب دانسته‌اند.

آزمون دو جمله‌ای با اطمینان بالاتر از ۹۹ درصد ($P=۰/۰۰۰۰$) اختلاف دو گروه را معنی‌دار نشان می‌دهد. لذا وضعیت شرکت کردن نماینده برنامه‌های آموزشی و درسی هنر مدرسه در کارگاه آموزشی هنر در برنامه‌های آموزشی و درسی مدارس قابل قبول بوده است.

سؤال چهارم: احیای فضاهای غیرقابل استفاده در مدرسه به عنوان نمایشگاه آثار

هنری دانش آموزان

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی داری
نامطلوب	۲۲	۰/۳۱۴۳	۰/۵	۰/۰۰۰۰
مطلوب	۴۸	۰/۶۸۵۷	-	-
جمع	۷۰	۱	-	-

مشاهده می شود که بیشتر مدیران مورد مطالعه (۴۸ نفر=۶۸/۵۷ درصد) وضعیت احیای

فضاهای غیرقابل استفاده در مدرسه برای نمایش گذاشتن آثار هنری دانش آموزان را مطلوب دانسته اند.

آزمون دو جمله ای با اطمینان بالاتر از ۹۹ درصد ($P=۰/۰۲۸$) اختلاف دو گروه را معنی دار نشان می دهد. بدین ترتیب فضاوت بهتری درباره وضعیت احیای فضاهای غیرقابل استفاده در مدرسه برای به نمایش گذاشتن آثار هنری دانش آموزان در برنامه های آموزشی و درسی مدارس ابتدایی صورت گرفته است.

سؤال پنجم: نقاشی کردن دانش‌آموزان در زنگ هنر

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی‌داری
نامطلوب	۸	۰/۱۱۴۳	۰/۵	۰/۰۰۰۰
مطلوب	۶۲	۰/۸۸۵۷	-	-
جمع	۷۰	۱	-	-

مشاهده می‌شود که بیشتر مدیران مورد مطالعه (۶۲ نفر = ۸۸/۵۷ درصد) وضعیت نقاشی

کردن دانش‌آموزان در زنگ هنر را مطلوب دانسته‌اند.

آزمون دو جمله‌ای با اطمینان بالاتر از ۹۹ درصد ($P = ۰/۰۰۰۰$) اختلاف دو گروه را

معنی‌دار نشان می‌دهد. لذا وضعیت نقاشی کردن دانش‌آموزان در زنگ هنر در برنامه‌های آموزشی و درسی مدارس ابتدایی خوب است.

سؤال ششم: انجام فعالیت‌های کاردستی در زنگ هنر

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی‌داری
نامطلوب	۲۱	۰/۳۰۰۰	۰/۵	۰/۰۰۱۳
مطلوب	۴۹	۰/۷۰۰۰	-	-
جمع	۷۰	۱	-	-

مشاهده می‌شود که بیشتر مدیران مورد مطالعه (۴۹ نفر = ۷۰ درصد) وضعیت انجام

فعالیت‌های کاردستی در زنگ هنر را مطلوب دانسته‌اند.

آزمون دو جمله‌ای با اطمینان بالاتر از ۹۹ درصد ($P=0/0013$) اختلاف دو گروه را معنی‌دار نشان می‌دهد. از این رو وضعیت انجام فعالیت‌های کاردستی در زنگ هنر در برنامه‌های آموزشی و درسی مدارس مطلوب است.

سؤال هفتم: انجام خوشنویسی در ساعت هنر

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی‌داری
نامطلوب	۲۱	۰/۳۰۰۰	۰/۵	۰/۰۰۱۳
مطلوب	۴۹	۰/۷۰۰۰	-	-
جمع	۷۰	۱	-	-

مشاهده می‌شود که بیشتر مدیران مورد مطالعه (۴۹ نفر=۷۰ درصد) وضعیت انجام خوشنویسی در ساعت هنر را مطلوب دانسته‌اند.

آزمون دو جمله‌ای با اطمینان بالاتر از ۹۹ درصد ($P=0/0013$) اختلاف دو گروه را معنی‌دار نشان می‌دهد. بنابراین وضعیت انجام خوشنویسی در ساعت هنر در برنامه‌های آموزشی و درسی مدارس ابتدایی قابل قبول بوده است.

سؤال هشتم: فضای کلی مدرسه که نشانگر اهمیت دادن به هنر باشد

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی داری
نامطلوب	۱۹	۰/۲۷۱۴	۰/۵	۰/۰۰۰۲
مطلوب	۵۱	۰/۷۲۸۶	-	-
جمع	۷۰	۱	-	-

مشاهده می شود که بیشتر مدیران مورد مطالعه (۵۱ نفر=۷۲/۸۶ درصد) وضعیت فضای

کلی مدرسه که نشانگر اهمیت دادن به هنر را مطلوب دانسته اند.

آزمون دو جمله ای با اطمینان بالاتر از ۹۹ درصد ($P=۰/۰۰۰۲$) اختلاف دو گروه را

معنی دار نشان می دهد. لذا وضعیت فضای کلی مدرسه که نشانگر اهمیت دادن به هنر می باشد،

در برنامه های آموزشی و درسی مدارس ابتدایی رضایت بخش است.

سؤال نهم: دیدگاه مدیران راجع به رضایت دانش آموزان درباره نقاشی کردن در

ساعت هنر

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی داری
نامطلوب	۹	۰/۱۲۸۶	۰/۵	۰/۰۰۰۰
مطلوب	۶۱	۰/۸۷۱۴	-	-
جمع	۷۰	۱	-	-

مشاهده می شود که بیشتر مدیران مورد مطالعه (۶۱ نفر=۸۷/۱۴ درصد) وضعیت نظر

دانش آموزان درباره نقاشی کردن در ساعت هنر را مطلوب دانسته اند.

آزمون دو جمله‌ای با اطمینان بالاتر از ۹۹ درصد ($P=۰/۰۰۰۰$) اختلاف دو گروه را معنی‌دار نشان می‌دهد. لذا وضعیت رضایت درباره نقاشی کردن در ساعت هنر در برنامه‌های آموزشی و درسی مدارس ابتدایی خوب است.

سؤال دهم: دیدگاه مدیران راجع به رضایت دانش‌آموزان درباره ساختن کارهای

دستی در ساعت هنر

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی‌داری
نامطلوب	۱۳	۰/۱۸۵۸	۰/۵	۰/۰۰۰۰
مطلوب	۵۳	۰/۸۱۴۳	-	-
جمع	۷۰	۱	-	-

مشاهده می‌شود که بیشتر مدیران مورد مطالعه (۵۳ نفر = ۸۱/۴۳ درصد) وضعیت نظر دانش‌آموزان درباره ساختن کارهای دستی در ساعت هنر را مطلوب دانسته‌اند.

آزمون دو جمله‌ای با اطمینان بالاتر از ۹۹ درصد ($P = ۰/۰۰۰۰$) اختلاف دو گروه را معنی‌دار نشان می‌دهد. با این وجود وضعیت رضایت دانش‌آموزان درباره ساختن کارهای دستی در ساعت هنر در برنامه‌های آموزشی و درسی مدارس ابتدایی مساعد بوده است.

سؤال یازدهم: دیدگاه مدیران راجع به رضایت دانش‌آموزان درباره خوشنویسی در ساعت هنر.

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی‌داری
نامطلوب	۳۰	۰/۴۳۴۸	۰/۵	۰/۳۳۵۵
مطلوب	۳۹	۰/۵۶۵۲	-	-
جمع	۶۹	۱	-	-

مشاهده می‌شود که آزمون دو جمله‌ای نتوانسته است (در سطح ۹۵ درصد اطمینان، $P=0/3355$) نظر دانش‌آموزان را درباره (توجه به) خوشنویسی در ساعت هنر تفکیک نماید. به زبان دیگر تعداد مدیرانی که (توجه به) خوشنویسی را در ساعت هنر کم و یا زیاد دانسته‌اند اختلاف معنی‌داری با هم ندارند. چنین نتیجه گرفته می‌شود که حدود نیمی از آنها معتقدند به خوشنویسی در ساعت هنر اهمیت چندانی داده نمی‌شود.

سؤال دوازدهم: برگزاری نمایشگاه تجهیزات مورد نیاز در تدریس آموزش هنر در مدرسه (برنامه مرکز).

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی‌داری
نامطلوب	۳۵	۰/۵۰۷۲	۰/۵	۱/۰۰۰۰
مطلوب	۳۴	۰/۴۹۲۸	-	-
جمع	۶۹	۱	-	-

مشاهده می‌شود که آزمون دو جمله‌ای نتوانسته است (در سطح ۹۵ درصد اطمینان، $P=1/000$) دیدگاه مدیران را درباره برگزاری نمایشگاه تجهیزات مورد نیاز در تدریس هنر در مدارس تفکیک نماید. به زبان دیگر تعداد مدیرانی که برگزاری نمایشگاه تجهیزات را کم یا زیاد دانسته‌اند اختلاف معنی‌داری با هم ندارند. چنین نتیجه گرفته می‌شود که حدود نیمی از آنها معتقدند به برگزاری نمایشگاه اهمیت چندانی داده نمی‌شود.

سؤال سیزدهم: تهیه آلبوم های آثار هنری دانش‌آموزان (برنامه مرکز).

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی‌داری
نامطلوب	۱۷	۰/۲۴۶۴	۰/۵	۰/۰۰۰۰
مطلوب	۵۲	۰/۷۵۳۶	-	-
جمع	۶۹	۱	-	-

مشاهده می‌شود که بیشتر مدیران (۵۲ نفر = ۷۵/۳۶ درصد) وضعیت تهیه آلبوم‌های آثار هنری دانش‌آموزان را مطلوب دانسته‌اند.

آزمون دو جمله‌ای با اطمینان بالاتر از ۹۹ درصد ($P=0/0000$) اختلاف دو گروه را معنی‌دار نشان می‌دهد. لذا وضعیت تهیه آلبوم‌های آثار هنری دانش‌آموزان در برنامه‌های آموزشی و درسی هنر مدارس ابتدایی منطقه قابل قبول بوده است.

سؤال چهاردهم: در دسترس قراردادن کتاب‌های کمک آموزشی هنر مخصوص

معلمان

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی‌داری
نامطلوب	۳۱	۰/۴۵۱۱	۰/۵	۰/۵۵۰۱
مطلوب	۳۸	۰/۵۴۸۹	-	-
جمع	۷۰	۱	-	-

مشاهده می‌شود که آزمون دو جمله‌ای نتوانسته است (در سطح ۹۵ درصد اطمینان، $p=0.01 > 0.05$) دیدگاه مدیران را راجع به دسترس قراردادن کتاب‌های کمک آموزشی هنر مخصوص معلمان را تفکیک نماید. به زبان دیگر تعداد مدیرانی که دسترس قراردادن کتاب‌های کمک آموزشی هنر مخصوص معلمان را کم یا زیاد دانسته‌اند، اختلاف معنی‌داری باهم ندارند. چنین نتیجه گرفته می‌شود که نیمی معتقدند به دسترس قراردادن کتاب‌های کمک آموزشی هنر مخصوص معلمان اهمیت چندانی داده نمی‌شود.

سؤال پانزدهم: در دسترس قراردادن کتاب‌های کمک آموزشی هنر مخصوص

دانش‌آموزان

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی‌داری
نامطلوب	۳۶	۰/۵۲۱۷	۰/۵	۰/۸۰۹۷
مطلوب	۳۳	۰/۴۷۸۳	-	-
جمع	۶۹	۱	-	-

مشاهده می‌شود که آزمون دو جمله‌ای نتوانسته است (در سطح ۹۵ درصد اطمینان، $p=0/8097 > 0/05$) دیدگاه مدیران را راجع به دسترس قراردادن کتاب‌های کمک آموزش هنر مخصوص دانش‌آموزان را تفکیک نماید. به زبان دیگر تعداد مدیرانی که دسترس قراردادن کتاب‌های کمک آموزشی هنر مخصوص دانش‌آموزان را کم یا زیاد دانسته‌اند، اختلاف معنی‌داری باهم ندارند. از این رو حدود نیمی معتقدند به دسترس قراردادن کتاب‌های کمک آموزشی هنر مخصوص دانش‌آموزان اهمیت چندانی داده نمی‌شود.

سؤال شانزدهم: توجه به آموزش خط تحریری نستعلیق در مدرسه

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی‌داری
نامطلوب	۲۳	۰/۳۲۸۶	۰/۵	۰/۰۰۶۰
مطلوب	۴۷	۰/۶۷۱۴	-	-
جمع	۷۰	۱	-	-

مشاهده می‌شود که بیشتر مدیران مورد مطالعه (۴۷ نفر = $67/14\%$ درصد) وضعیت توجه به آموزش خط تحریری نستعلیق در مدرسه را مطلوب دانسته‌اند.

آزمون دو جمله‌ای با اطمینان بالاتر از ۹۹ درصد ($P=0/006$) اختلاف دو گروه را معنی‌دار نشان می‌دهد. با این وجود وضعیت توجه به آموزش خط تحریری نستعلیق برنامه‌های آموزشی و درسی مدارس ابتدایی خوب است.

سؤال هفدهم: نشان دادن فیلم‌های آموزشی هنر به دانش‌آموزان

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی‌داری
نامطلوب	۵۷	۰/۸۳۵۸	۰/۵	۰/۰۰۰۰
مطلوب	۱۱	۰/۱۶۴۲	-	-
جمع	۶۷	۱	-	-

مشاهده می‌شود که بیشتر مدیران مورد مطالعه (۵۷ نفر = ۸۳/۵۸ درصد) وضعیت نشان

دادن فیلم‌های آموزشی را غیر مطلوب دانسته‌اند.

آزمون دو جمله‌ای با اطمینان بالاتر از ۹۹ درصد ($P=۰/۰۰۰$) اختلاف دو گروه را

معنی‌دار نشان می‌دهد. چنین نتیجه گرفته می‌شود که وضعیت نشان دادن فیلم‌های آموزش هنر

در برنامه‌های آموزشی و درسی مدارس ابتدایی خوب نیست و چنین نتیجه می‌گیریم که در

برنامه‌های آموزشی و درسی هنر توجهی به نمایش فیلم‌های آموزشی هنر نمی‌شود.

سؤال هجدهم: بازدید دانش‌آموزان از نگارخانه‌ها و موزه‌ها و نمایشگاه‌های هنر

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی‌داری
نامطلوب	۳۱	۰/۴۴۹۳	۰/۵	۰/۴۷۰۱
مطلوب	۳۸	۰/۵۵۰۷	-	-
جمع	۶۹	۱	-	-

مشاهده می‌شود که آزمون دو جمله‌ای نتوانسته است در سطح ۹۵ درصد اطمینان،

($p=۰/۴۷۰۱ > ۰/۰۵$) دیدگاه مدیران را راجع به بازدید دانش‌آموزان از نگارخانه‌ها و موزه‌ها و

نمایشگاه های هنر را تفکیک نماید. به زبان دیگر تعداد مدیرانی که بازدید دانش آموزان از نگارخانه ها و موزه ها و نمایشگاه های هنر را ضعیف و متوسط دانسته اند با کسانی که در حد خوب ارزیابی نموده اند، اختلاف معنی داری با هم ندارند. از این رو حدود نیمی معتقدند به بازدید دانش آموزان از نگارخانه ها، موزه ها و نمایشگاه های هنری اهمیت چندانی داده نمی شود.

سؤال نوزدهم: ارزشیابی اصولی از فعالیت های هنری دانش آموزان

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی داری
نامطلوب	۱۴	۰/۲۰۲۹	۰/۵	۰/۰۰۰۰
مطلوب	۵۵	۰/۸۹۷۱	-	-
جمع	۶۹	۱	-	-

مشاهده می شود که بیشتر مدیران مورد مطالعه (۵۷ نفر = ۸۹/۷۱ درصد) وضعیت ارزشیابی

مطلوب را دانسته اند.

آزمون دو جمله ای با اطمینان بالاتر از ۹۹ درصد ($P=۰/۰۰۰$) اختلاف دو گروه را

معنی دار نشان می دهد. با این ترتیب وضعیت ارزشیابی اصولی از فعالیت های هنری

دانش آموزان در برنامه های آموزشی و درسی هنر مدارس خوب بوده است.

سؤال بیستم: اطلاعات آموزشی و آگاهی معلمان از آموزش هنر به دانش آموزان

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی داری
نامطلوب	۲۲	۰/۳۲۳۵	۰/۵	۰/۰۰۰۰
مطلوب	۴۶	۰/۶۷۶۵	-	-
جمع	۶۸	۱	-	-

مشاهده می شود که بیشتر مدیران مورد مطالعه (۴۶ نفر = ۶۷/۶۵ درصد) اختلاف دو گروه را معنی دار نشان می دهد. لذا وضعیت اطلاعات آموزشی و آگاهی معلمان از آموزش هنر به دانش آموزان در برنامه های آموزشی و درسی هنر مدارس ابتدایی رضایت بخش بوده است.

سؤال بیست و یکم: وضعیت برنامه های آموزشی و درسی هنر مدارس ابتدایی منطقه

یک تهران

وضعیت	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت مورد آزمون	سطح معنی داری
نامطلوب	۲	۰/۳۳۳	۰/۵	۰/۰۰۰۰
مطلوب	۵۸	۰/۶۶۷	-	-
جمع	۶۰	۱	-	-

مشاهده می شود که بیشتر مدیران مورد مطالعه (۵۸ نفر = ۶۶ درصد) وضعیت برنامه ها را

مطلوب دانسته اند.

آزمون دو جمله ای با اطمینان بالاتر از ۹۹ درصد ($P= ۰/۰۰۰$) اختلاف دو گروه را

معنی دار نشان می دهد. لذا چنین نتیجه گرفته می شود که وضعیت برنامه های آموزشی و درسی

هنر ابتدایی منطقه خوب است.

قضاوت دانش‌آموزان دوره ابتدایی دربارهٔ فعالیت‌ها و محتوای برنامه‌های هنر
در ساعت هنر:

از دانش‌آموزان سؤال شد که دوست دارید زنگ کلاس هنر چگونه باشد؟ آنها به ترتیب اولویت و اهمیت چنین پاسخ داده‌اند:

۱- کلاس ساکت، آرام، با نشاط و همچنین وقت آن بیشتر باشد.

۲- نقاشی بکشم و کاردستی بسازم و معلم هم راهنمایی کند.

۳- معلم برای نقاشی موضوع بدهد.

۴- زنگ هنر بیرون از کلاس اجرا شود.

۵- متنوع باشد.

دوست داری زنگ هنر چه کار کنی؟

۱- نقاشی، کاردستی و خوشنویسی کار کنم.

۲- سفالگری (پسران و دختران)

۳- گل چینی و گلدوزی (دختران)

اکنون در زنگ هنر چه کارهایی انجام می‌دهی؟

نقاشی، کاردستی، خط، ساختن گل چینی، خمیربازی و ...

در زنگ هنر چه مشکلاتی داری؟

۱- بچه‌ها شلوغ می‌کنند.

۲- وقت و وسایل هم کم است.

۳- میزها شیب دارد و وسایل مان می‌ریزد.

۴- جایمان تنگ است.

۵- بعضی نقاشی‌ها برایم مشکل است.

نتیجه‌گیری

بررسی و تحلیل نتایج ارزیابی وضعیت برنامه‌های آموزشی و درسی هنر مدارس ابتدایی

منطقه یک آموزش و پرورش تهران نشان می‌دهد که از دیدگاه مدیران، زوایای بررسی شده

زیر که ۱۴ مورد می‌باشد، قابل قبول دانسته‌اند:

۱- نقاشی کردن دانش‌آموزان در زنگ هنر.

۲- رضایت دانش‌آموزان درباره نقاشی کردن در ساعت هنر.

۳- قرار گرفتن ساعت درس آموزش هنر در برنامه هفتگی مدرسه.

۴- اجرای آموزش هنر در زنگ هنر.

۵- ارزشیابی اصولی از فعالیت‌های هنری دانش‌آموزان.

۶- رضایت دانش‌آموزان درباره ساختن کارهای دستی در ساعت هنر.

۷- فضای کلی مدرسه که نشانگر اهمیت دادن به هنر باشد.

۸- تهیه آلبوم‌های آثار هنری دانش‌آموزان (تأکید منطقه و تهیه دستورالعمل برای آن).

۹- رضایت دانش‌آموزان در مورد انجام فعالیت‌های کاردستی در زنگ هنر.

۱۰- توجه به آموزش خط تحریری نستعلیق در مدرسه (تأکید منطقه و تهیه

دستورالعمل).

۱۱- اطلاعات آموزشی و آگاهی معلمان از آموزش هنر به دانش آموزان.

۱۲- احیای فضاهای غیرقابل استفاده در مدرسه برای به نمایش گذاشتن آثار هنری

دانش آموزان (تأکید منطقه و تهیه دستورالعمل).

۱۳- انجام خوشنویسی در ساعت هنر.

۱۴- شرکت کردن نماینده برنامه‌های آموزشی و درسی هنر مدرسه در کارگاه آموزش هنر

(تأکید منطقه و تهیه دستورالعمل).

از دیدگاه مدیران، زوایای بررسی شده به شرح زیر که ۵ مورد می‌باشد، تردید داشتند و

نتوانستند قضاوت کنند که عبارت است از:

۱- توجه به خوشنویسی در ساعت هنر.

۲- بازدید دانش آموزان از نگارخانه‌ها، موزه‌ها و نمایشگاه‌های هنر.

۳- در دسترس قرار دادن کتاب‌های آموزش هنر مخصوص معلمان.

۴- برگزاری نمایشگاه تجهیزات مورد نیاز در تدریس آموزش هنر در مدرسه.

۵- در دسترس قرار دادن کتاب‌های آموزشی هنر مخصوص دانش آموزان.

و نیز یک موردی که نظر مدیران درباره آن منفی و غیرقابل قبول بوده است عبارت از

نشان دادن فیلم‌های آموزشی هنر به دانش آموزان است.

بنابراین پیشنهاد می‌شود مدیران تمهیدات و تسهیلات لازم را برای موارد زیر فراهم

آورند:

۱- توجه به خوشنویسی در ساعت هنر.

۲- بازدید دانش‌آموزان از نگارخانه‌ها، موزه‌ها و نمایشگاه‌های هنر.

۳- در دسترس قرار دادن کتاب‌های آموزش هنر مخصوص معلمان.

۴- در دستور قرار دادن کتاب‌های آموزش هنر مخصوص دانش‌آموزان.

۵- برگزاری نمایشگاه تجهیزات مورد نیاز در تدریس آموزش هنر در مدرسه. از همه

مهم‌تر اینکه، در زنگ آموزش هنر، فیلم‌های آموزشی هنر را به دانش‌آموزان نشان دهند. این

گونه فیلم‌ها را می‌توانند از دفتر تکنولوژی آموزشی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

(نشانی: خیابان بهار جنوبی، کوچه سمنان، پلاک ۷۱) و یا "سروش سیما" با شماره

تلفن‌های ۹-۲۲۸۸۱۸۶۰ تهیه نمایند.

از میان پنج مورد برنامه‌های "مرکز فعالیت‌ها و محتوای برنامه‌های درسی هنر منطقه یک

تهران" که برای آن دستورالعمل تهیه شده و به مدارس ارسال گردیده است، چهار مورد

مطلوب (موارد ۳، ۴، ۱۳ و ۱۶) و یک مورد نامطلوب (مورد ۱۲) اجرا شده است.

بخشی از فعالیت‌های زنگ هنر که با توجه به ماهیت آن می‌بایستی در خارج از کلاس

اجرا شود؛ از نظرات برجسته کودکان دبستانی بود. همچنین آنها به کمبود وقت، وسایل لازم و

تنگی جا و مکان برای فعالیت‌های هنری اشاره داشتند و خواهان توجه به این امر و آموزش

اصولی نقاشی، کاردستی و خوشنویسی بودند و به تنوع در آموزش این هنرها و استفاده از

سایر هنرهای دیگر اظهار علاقه‌مندی می‌کردند.

منابع

- اسپارک، برنارد. (۱۳۶۸). آموزش در دوران کودکی، ترجمه محمدحسین نظری نژاد؛ مشهد انتشارات آستان قدس رضوی
- حسین نژاد، غلامرضا. (۱۳۷۶). شورای هنر دفتر برنامه ریزی و تألیف کتاب های درسی. تهران: سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی
- مهرمحمدی، محمود. (۱۳۸۳). چستی، چربی و چگونگی آموزش عمومی هنر. تهران: انتشارات مدرسه
- جان. پی. میلر. (۱۳۸۰). آموزش و پرورش و روح (به سوی یک برنامه درسی معنوی)؛ ترجمه نادرقلی قورچیان. تهران: انتشارات فراشناختی اندیشه.
- داودیان، تیمور (۱۳۷۷). بررسی جایگاه و نحوه آموزش درس هنر (نقاشی، خوشنویسی و کاردستی) از دیدگاه معلمان پایه های چهارم و پنجم ابتدایی و مدیران مدارس و راهنمایان تعلیماتی و کارشناسان آموزشی مقطع ابتدایی شهرستان ایلام: طرح پژوهشی (ناظر: یدالله پاک سرشت). نظر نگارنده، شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان ایلام.
- مرکز فعالیت ها و محتوای برنامه های درسی هنر منطقه یک تهران در سال ۱۳۷۵ با استقبال سازمان آموزش و پرورش شهر تهران و تشویق سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی؛ دفتر پروژه جمعیت آن سازمان و پژوهشکده تعلیم و تربیت در اداره آموزش و پرورش منطقه یک تهران با طراحی، اجرا از زیبایی نگارنده، تأسیس گردید.
- پس از ورود داده ها، تجزیه و تحلیل آن با استفاده از نرم افزار SPSS، توسط همکار گرامی آقای محمود مرادی انجام گرفته است.